

คนในล้านนาสมัยก่อน หากกล่าวถึงขี้ต้ำแห้ง ทุกคนจะรู้จัก เพราะมันเป็นสัตว์ตัวเล็กที่สร้างคุณค่าให้แก่ผู้คนมากมาย ทั้งการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน และการสร้างรายได้ได้ในเชิงศิลปะล้ำค่าจนเป็นที่เลื่องลือในเชิงการปั้น เครื่องสังคโลก โดยใช้ดินขี้ต้ำแห้งมาทำน้ำกำบ (อาบ) เครื่องปั้นดินเผา

ทรัพย์ในดิน สินในน้ำในดินแดนล้านนาในอดีตนั้น มีเหลือคณานับ แม้กระทั่งขี้ต้ำแห้ง หรือไส้เดือนนา ของคนภาคกลางเรียกกัน ก็ยังสร้างศิลปะในการปั้นเครื่องสังคโลกอย่างมีคุณค่า เพราะมีสะพาน ผู้ปั้นเครื่องสังคโลกสมัยก่อน จะนำดินซึ่งเป็นก้อนเล็กๆ ที่อุดอูนตามพื้นนาหน้าแล้งมาผสมกับถ่าน หรือขี้เถ้าไม้สะหลี่ (ไม้โพ) หรือไม้มะฮอกฟ้า และวัสดุอื่นๆ เพื่อแช่น้ำแล้วนำเครื่องสังคโลกลงชุบ จะทำให้ผิวเครื่องปั้นสังคโลกสวยงามเป็นสนวาว สีเขียวบ้าง สีครามอมฟ้าบ้าง ที่คนล้านนาทั่วไปเรียกกันว่า "หม่อนน้ำกำบ" (หม้อเคลือบ)

✓ ขี้ต้ำแห้งคนล้านนา พระบัญชาการนำดิน มาทำน้ำกำบหม้อ

ฤดูแล้ง หรือหน้าแล้งในสมัยก่อน หากเราเดินไปเที่ยวตามทุ่งนา เดินลัดเลาะไปตามกอฟางแห้งเราจะเห็นก้อนดินเล็กๆ เป็นตะปุม ตะป๋า แทรกตามโคนกอฟาง หากเราแซะไ้ก้อนดินนี้หงายด้านพื้นขึ้นเราจะเห็นเส้นใยสีขาวคล้ายเส้นยางพาดผ่านตามก้อนดิน ผู้คนเรียกกันว่า "ยางขี้ต้ำแห้ง" (ยางไส้เดือน

นา) ผู้เชี่ยวชาญบอกว่าขี้ต้ำแห้งนี้แหละคือน้ำยาเคลือบชั้นดี

การนำเอาขี้ต้ำแห้งมาทำเครื่องเคลือบ ผู้คนจะขุดตากเอาเพียงแต่ก้อนดินขี้ต้ำแห้งเป็นก้อนๆ มารวมกัน ซึ่งก้อนดินดังกล่าวเกิดจากขี้ต้ำแห้ง หรือไส้เดือนดิน มันขับถ่ายออกมากองไว้เป็นก้อนๆ ให้คนนำเอามาใช้ประโยชน์

เมื่อได้ดินขี้ต้ำแห้งมาตามความต้องการแล้ว สะหล่า (นายช่าง) จะนำมาทุบ หรือใส่ลงในครกตำให้ละเอียด นำเอาผงฝุ่นดินมากรองเอาแต่น้ำ ปล่อยให้เศษฟาง เศษหญ้าออกทิ้งไปให้หมด ก็จะเหลือเพียงแต่น้ำยา หรือเมือกขี้ต้ำแห้งปะปนผสมอยู่ในดินเหลว และพร้อมที่จะนำมาผสมกับขี้เถ้าไม้ต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว

บางคนอาจมีสูตรผสมเฉพาะตัว เช่น อาจผสมผงหินสบู่ ผงดินขาว ซึ่งแล้วแต่สูตรลับเฉพาะของแต่ละคนจะคิดค้นขึ้น ให้เกิดความหลากหลายทางศิลปะการปั้น

เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก มีรูปร่างทั้งที่เป็นจาน ชาม โอ่งขนาดเล็ก ไหขนาดเล็ก ตัวสัตว์เล็กๆ ที่ใช้เป็นเครื่องวางटकแต่งประดับตามบ้านเรือน สิ่งก่อสร้าง สุดแต่ผู้คนจะนำมาใช้ เครื่องสังคโลกยิ่งนานวันยิ่งมีค่ามาก บางอันมีอายุนับพันปี ก็ยังมีราคาสูง เพราะศิลปินหรือช่างได้ฝากฝีมือเอาไว้ในงานปั้น โดยมีขี้ต้ำแห้ง หรือขี้ไส้เดือนมาทำให้เกิดคุณค่า เกิดศิลปะอย่างล้ำค่า เสียหายขี้ที่เหม็น เช่น ขี้คนกลับไม่มีคุณค่า แฮ้อ..พูดไปแล้วขี้ไส้เดือนมีราคาคุณค่ามากกว่าขี้คน... แต่บ้อหมูเฮา.

ขี้ต้ำแห้ง